

Stavrebergs kyrka och gårdarna däromkring

Yngve Karlsson samtalar kring kaffebordet med intresserade
onsdagen 1992-02-05 i Slöjdvillan.

Ca 30 personer närvarande framför den lysande brasan och med tända ljus på
borden för att skapa berättarstämning.

Kaffeservering: Britt Stina Danielsson

Välkommen och tack: Sture Pharmansson

Diskussionsansvarig: Holand Hagberg

Yngve Karlsson berättar att 1846 inköpte hans morfarsfarfar och-farmor
en gård i Stavreberg. De kom från Ulvsbo ägor i Adelöv från ett ställe som
hette Klinten. De hette Greta och Johannes Svensson. Anledningen till att de
köpte synes ha varit att en bror till Greta bodde i Stavreberg. Gården fick
heta Klintagården. 1847 flyttade de in på gården med fyra söner, den yngste
född 1841. Enligt en i bygden levande muntlig tradition skall det ha funnits
en liten rappad kyrkobyggnad, uppförd av en bonde, som mist sin dotter. Detta
skall även varit införd i DN, i ett referat om den lilla stenkyrkan.

Frans, som den yngste pojken hette, började bygga en liten stenkyrka i skogs-
kanten, så stor att han kunde krypa in och leka i den. Till sin hjälp måste
han ha anlitat sin far och sina äldre bröder, för vissa stenar är av anse-
liga dimensioner. 1852 stod "katedralen" färdig, 4 m lång och 2 m bred och omkring
1,5 m hög på jämnväggarna och 2 m eller något mera till takhuven. Kyrkan hade
fyra fönstergluggar, kilade som vid en stenbro. Den har också en kyrkspirelik-
nade spetsig sten på taket, som ger illusion av ett torn. Inget murbruk har
använts till bygget. Vid motorvägsbygget rasade ett av hörnen av sprängnings-
vibrationerna i berget men detta har reparerats. Förmodligen i rädsla för ras
har tre av fönstergluggarna igensatts under åren. I nära 150 år har den stått
här och många människor söker sig till platsen än i dag trots brist på skyltar.
Yngve satte upp en informationstavla för några år sedan men den gav sig älgan
på.

Att religionen intog en viktig plats i familjens liv kan man ana, då barnen
byggde en kyrka som lekstuga. På kyrkans innervägg står prydligt målat 1852.

1857 drabbades familjen av en svår tragedi, då fadern och en av bröderna
avled kort efter varandra, förmodligen i kolera. De begravdes var sin söndag
med en veckas mellanrum.

Den 16-årige Frans fick ta över gårdens skötsel och han brukade stället till
sin död 1921. Han bildade familj och fick 7 barn av vilka 5 uppnådde vuxen ålder.

Huset, de bodde i, var mycket litet och bestod av ett rum och kök. Detta hade
måtten 2 . 2 meter. Bordet såg ut som en stol där en skiva kunde fällas ut
så att det blev ett bord. I huset bodde förutom familjen Frans mor Breta
fram till 1892 eller 1897, då hon avled. Hur klarade man sig då det var så
trångt? Ett rum på husets övervåning användes aldrig. Yngve frågar sig varför?
Var det skrock? Man bodde där inte ens på sommaren.

Ekonomi var ett stort problem. Frans, Yngves morfarsfar, var en mångsysslare på många sätt. Han var skomakare, ympade som trädgårdsmästare träd, veterinär. Han bogade om kor. Charles Borrbäck kände till detta. Djuren var tydligen kläna så frambenen kunde lätt gå ur led. När Charles var liten skickade hans far efter Frans när kor skadat sig. Frans satte huvudet mot djuret, tog tag i benet och knyckte till. Man hörde hur det small till när det gick i led igen. Detta var något vanligt. I dagboksanteckningar, som Yngve har bevarade tiden 1886 - 1893, kan utläsas att han ibland var i Adelöv ibland i Ödeshög och han fick 25 öre för resan. I dag låter det litet, men då var kanske dagsverkslönen 1 krona. Man försökte på alla sätt att ta vara på allting. Det finns noteringar att man hackade ekbark och samlade in. En gång levererades sex tunnor bark till garveriet i Gränna. Charles Borrbäck berättar hans farfar också levererat ekbark till Gränna i tunnor, som var den tidens mått. Det var ett tungt lass på träaxlade fordon där hjulen ofta hade endast fyra ekrar. Hjulen var inte alltid järnskodda. Var det stutar som var dragare eller lånade man in en häst?

1886 byggde man ny ladugård. Dagboken visar att 116 dagsverken åtgick till timmerkarlarna, som erhöll 174 kronor och 87 öre i ersättning. Det blev inte så mycket per person. Mat och husrum hade de under byggnadstiden.

Fråga från åhörarna: Hur tog de sig fram, cyklade de eller hur? Svar: De gick. Folk gick till sina arbeten mycket långa sträckor med verktygslådan på ryggen. De gick till St Åby kyrka och runt till missionskyrkorna både när och fjärran. På gården hade Frans aldrig någon häst. Han körde med oxar eller stutar, som man sa. Detta var en del i försörjningen. Tjūkälvar köptes in och såldes tämjda efter ett år för några kronor mer än inköpspriset. De såldes på marknader i Adelöv eller Gränna eller på Trehörna möte eller Ödeshögs möte. Priset berodde på storleken, som mättes i kvarter. I "Össjö" höll de marken en gång i månaden enligt Charles, dit han följde sin far då och då. Det året ladugården byggdes finnes noterat i dagboken att timmer kördes med stutar till sågen i Holkaberg. Timret skraddes på plats.

Charles berättar att Frans var mycket för Stava missionshus, där han var söndagsskollärare, när Charles började söndagsskolan. Han gick då en gångstig rätt genom skogen till Stava där han tog sällskap med en gammal frabror med långt vitt skägg, Jakobsson hette han, och han hade en liten stuga uppe i skogen. Barnen var så glada när de gubbarna kom för annars var det yngre som hade söndagsskolan, de var mer sträva. Gubbarna månade om oss lite. 1921 dog han och då var vi så ledsna. I bland fick vi ett öre eller två öre av dom.

Pengarnas värde är svårt att förstå idag. I dagboken står på ett ställe: Lotta hit tio öre. Det var en rätt bra extra dagsförtjänst. Efter ett besök på Gränna marken står: Gett två öre till en blind. Enligt Charles Borrbäck var det nog Blinde Janne, som bodde på ålderdomshemmet i Gränna, och som brukade spela blåsa när Per Brahe togs upp i Hästholmens hamn. En annan notering är gett 25 eller om det var 35 öre till Sundsvall, förmodligen insamling efter den stora branden då, en riksinsamling. Trots att man hade det svårt hade

man ändå hjärta för ^{de m} som hade det ändå ~~sämre~~.

1886 noteras att då ladugård byggdes på knekttorpet på Rossas det är det stäl som ligger mellan Näteryd och Kossholmen. Till det fick man lägga från den här gården 1 krona och 7 öre och dessutom då bidra med en timmerstock, en takstol, en hängare. Sen kulle det tydligen bli en ny gärdesgård också för fyra trinnor och två staver hade man också med sig när man åkte dit med saker. Dagboken är intressant att läsa för den är otroligt utförligt skriven. Man hanterade allting. Mellan 1893 till 1912 är det ett uppehåll i skrivandet. Sen finns dagboksanteckningar förda till 40-talet, men då är de inte så utförliga utan mera strikta. Dagboken är skriven på hemgjorda böcker på kanske rent omslagspapper. Böckerna syddes ihop. Hans mors faster Hilma hade böckerna. Hon höll på och läste i böckerna, så att en hel del vart sönderläst.

Byn bestod vid storskiftet av 2 hemman kronoskatte, 2 torp och en förpantning. Vi laga skiftet 1874 fanns 9 gårdar eller torp, firköpta, med totalt 250 tunn land, styckat i småbitar. Ett ytterligare hus finnes noterat.

John Lans bodde i en undantagsstuga på livstidskontrakt på 1860-talet. Huset brann 1891. En släkting, som var målare, hade alla sina ägodelar i huset. Han blev helt utblottad och fick låna kostym av en kamrat. Mellan skiftena hade alltså tillkommit 5-6 torp ytterligare i byn. I bäcken fanns en kvarn. I byn bodde på 1890-talet ett 50-tal människor, 1940 ett 30-tal och 1992 är Yngve ende brukaren.

Vad levde människorna av? Vad levde djuren av? Det hände att man efter en lång vår bar ut djuren ur ladugården. Mossa togs från stenarna till djuren. I dagböckerna kan utläsas att sämsta skördeåret var 1853 med 4 tunnor säd. De kända hungeråren 1867 - 68 var svåra år men gav bättre skördar.

I en av gårdarna fanns affär 1886 - 1906, då handlaren dog. Yngves mors faster var piga på gården till 1906 och stod i butiken. Hon har berättat att man bakade bröd och sålde. En dag var husmor sjuk och någon utomstående anlätades som bagerska. Limporna blev lite större. Kunderna kom tillbaka för att köpa mer. Så det blev att beställa ytterligare ett bak.

Handlaren, Johan Alfred, hämtade mjöl i Mjölby med häst och vagn. Den resan tog fem dagar. Blev det då mörkt innan han kom hem måste någon möta med lykta vid riksvägen för att lysa skjutsen genom skogsvägen i mörkret. Det var dålig väg fram till Stavreberg.

Det fanns andra faror också berättades det. Vid Skäggs håla berättas att en person mördats.

Gårdarna blev mindre vid arvsskiften. 1836 delades Karl Lantz gård med 2 systrar. Knekten hade varit i Tyska kriget.

Några av gårdarna och stugorna, som jag uppfattade dem.

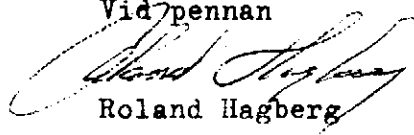
Holmbergagården	I dag gdegård
Krigsberg	Var handelsbod, Fanns kvar inpå 50-talet
Hägerabiten	John Bett och Häger Uppsågad till ved under kriget
Fällan och Lyckan	Ligger på andra sidan bäcken
Klintabiten	Köptes 1846 för 1012 kronor av Greta och Johannes Svensson
Jansabiten	Tillhör ej Stavrebergs by
Nättabiten	Johan Nätt
Slinkabiten	En gård som flyttades
Lansakålgårn	Knektstugan som brann 1890. Johan Lans 1891?

1852 arbetade Johannes på vägbygget till nya riksvägen längs Vätterstranden. Vid matpauser tog han plantor av en lönn och en lind, som planterades på Klintagården.

Många människor söker sig ännu i dag till den lilla stenkyrkan. Platsen är ej utmärkt. Det har funnits de, som försökt köra bil ända fram. Yngve har en gång satt upp en enkel informationstavla, men den förstörde älgen.

Alla kring bordet syntes eniga om att detta är en säregen miljö i Ödeshög, visande skogsbrukarnas svåra lott. Ännu hålls landskapet öppet. Man kan se åkrar, ängar och beteshagar. Yngve uttalar att med en vettig skogspolitik skulle lantbruket kunna drivas vidare i Stavreberg.

Vid pennan

Roland Hagberg